

ועשו לי מקדש

[א]

בית המקדש

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: (שמות פרק כה, ח)

עשיית כלי המקדש

הרמב"ם בספר המצוות (מצוות עשה כ) מנה בנין בית המקדש כמצוה אחת, ומצוות עשיית הכלים נכללו במצוות בנין ביהמ"ק. וז"ל והמצוה העשרים היא **שצונו לבנות בית עבודה**, בו יהיה ההקרבה והבערת האש תמיד, ואליו יהיה ההליכה והעליה לרגל והקבוץ בכל שנה כמו שיתבאר. והוא אמרו יתעלה ועשו לי מקדש. ולשון ספרי (ראה יב, י – יא, וסנהדרין כב) שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ, למנות להם מלך, (מ' קעג) ולבנות להם בית הבחירה, ולהכריע זרעו של עמלק (מ' קפח). הנה התבאר שבנין בית הבחירה מצוה בפני עצמה. וכבר בארנו (ריש שרש יב) שזה הכלל הוא כולל חלקים, ושהמנורה והשלחן והמזבח וזולתם כלם הם מחלקי המקדש, והכל ייקרא מקדש וכבר ייחד הציווי בכל חלק וחלק.

הרמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות לרמב"ם מצוות עשה לג) אע"פ שגם הוא אינו מונה עשיית הכלים כמצוה בפני עצמו, אבל מטעם אחר, משום דכל אחד נכלל במצוות עבידה שלו. וז"ל לכן לא נמנה אנחנו עשיית השלחן והמנורה והמזבח מצוה, מפני שנצטוונו לשום לחם לפני י"י תמיד, וצוה אותנו בהכשר העבודה הזאת, שהיא לשום אותו בשלחן מתואר כן ושיסודר עליו בענין כן, וצונו יתברך בהדלקת הנר לפניו וסדר לנו שתהיה ההדלקה הזו במנורת זהב משקלה ועניינה כן וכן, והנה הם תשמישי קדושה. ולא הוכשר בעיני הטעם שכתב בו הרב שאמר (מצוה כ) שהם חלק מחלקי המקדש, לפי שאין הכלים חלק מן הבית, אבל הם שתיים מצוות ואינן מעכבות זו את זו, ומקריבין בבית אף על פי שאין בו כלים אלו.

שמעתי פעם מהגר"א וייס שליט"א שרצה לומר שהרמב"ם והרמב"ן הולכים פה לשיטתם, שהרמב"ם הרי הגדיר שיסוד מצוות בנין ביהמ"ק הוא **"שצונו לבנות בית עבודה"**, (ועי"ע בספר החינוך שמאריך מאוד בנקודה זו) א"כ לשיטתו שתכלית המקדש הוא העבודה, מובן למה כלי המקדש שהם נצרכים לעבודה הם בכלל מצוות בנין בית המקדש, אבל הרמב"ן (שמות פרק כה, ב) כתב שיסוד המשכן הוא שיהיה מקום להשראת השכינה, וז"ל **וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר**. וכמו שנאמר שם (לעיל כד, טז) וישכן כבוד ה' על הר סיני, וכתוב (דברים ה, כא) הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, כן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן (להלן מ, לד). ועי"ש ובהקדמתו לספר שמות שעושה כמה וכמה השוואות בין ההשראת השכינה שהיה בהר סיני, להשראת השכינה שהיה במשכן.

ולשיטתו מובן למה עשיית כלי המקדש לא יכולים להיות כלולים בעשיית המשכן, שהרי אין עיקר תכלית המשכן שיהיה מקום עבודה, אלא מקום השאת השכינה, ואין הכלים מעכבים בהשראת השכינה.

אבל נראה שהרמב"ן חולק על הרמב"ם, אפילו לשיטת הרמב"ם שיסוד המשכן הוא מקום עבודה, שהרי הק' עליו, וז"ל לפי שאין הכלים חלק מן הבית, אבל הם שתיים מצוות ואינן מעכבות זו את זו, ומקריבין בבית אף על פי שאין בו כלים אלו. הרי לן שיסוד קושייתו הוא שאפילו מצד עבודה אין הכלים מעכבים, ולכן א"א לומר שנכללים במצוות עשיית המשכן, אבל את זה יש ליישב, שאע"פ שאינו מעכב בעשיית העבודה אבל סוף כל סוף הוי צורך העבודה, ולכן ס"ל להרמב"ם שנכלל במצוות עשיית המשכן. עוד יש להעיר על דבריו, דא"כ למה סובר הרמב"ן שעשיית הארון הוי מצוה בפני עצמו, הרי עיקר מקום השראת

השכינה הוא הארון, א"כ אם נאמר שמסכים ליסודו של הרמב"ם, שמצוה שהוא בשביל תכלית מסוים נכלל במצוה ההוא, א"כ למה מנה הרמב"ן עשיית הארון כמצוה בפני עצמה, אלא ע"כ שהרמב"ן חולק על עצם יסוד הרמב"ם.

עשיית הארון לדורות

הרמב"ם בהלכות בית הבחירה לא הביא מדות הארון, כמו שהביא מדות שאר הכלים. וכבר העיר עליו המנחת חינוך (מצוה צה אות א) מאי שנא ארון משאר כלים, ורצה ליישב דלגבי שאר כלים פשוט דכל פעם אחרים, בבית שני לא היה מכלים של בית ראשון, ובימי חשמונאים נאבדו הכלים שהיו, כמו שמבואר דעשאו בתחלה מנורה של ברזל העשירו כו', אם כן צריכים לידע הדינים. וגם היום אפשר שאם יתנו המלכיות רשות לבנות בית המקדש, אז יהיה לנו מצוה לבנות, כמבואר במדרש בימי ריב"ח דנתנו רשות והתחילו לבנות. אבל הארון תיכף כיון דנגנזו העדות ולא יתראו עוד, ולא עשו מעולם ארון אחר חוץ מה שעשה משה במדבר, וכשיבא הגואל במהרב בימינו יתגלו הלווחות והארון, א"כ אין צריך לכתוב הדינים של הארון.

אבל כ' המנ"ח דעדיין צ"ע כי ידוע שתוה"ק לא תסמוך המצות והדינים על ניסים, אם כן ודאי מצוה זו לדורות כמו שחשב הרמב"ם מצוה זו של נשיאת הארון על הכתף, אם כן דיני הארון גם כן היה נוהג בימי בית ראשון, כגון אם נשבר הארון (אף שהיה מעשי אלקים, מכל מקום התורה לא תסמוך דינים על ניסים), וגם לעתיד לבא אפשר אם ישבור הארון, ודאי מצוה לעשות ארון בשביל העדות, ובאמת אירע זה בימי עלי שנשבה הארון לשרי פלשתים והיה שם שבעה חדשים. ומבואר באגדה דשאל חטף הלווחות מיד גלית הפלשתי, אם כן ודאי היה צריך אז לעשות ארון לצורך הלווחות, ובימי המלך המשיח מהרה יגלה אפשר להיות איזה קלקול בארון, (אף שלא יהיה). ויתר מזה הרמב"ם בהלכות כלי המקדש (פרק א) מביא היאך משרע"ה עשה שמן המשחה במדבר, אף שמעולם לא נעשה שמן המשחה אחר חוץ משל מרע"ה.

[ב]

בית הכנסת

ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם: (יחזקאל פרק יא, טז) אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל. (מגילה כט, א)

מצות עשיית ביהכ"נ

יש להסתפק אם אמנם דיני ביהכ"נ שייכים לדיני ביהמ"ק, ועי' בספר שדי חמד, (ח"א עמ' 126) שמביא שנחלקו האחרונים האם יש חיוב מן התורה לבנות ביהכ"נ. דעת הזכר דבר (אות ב) בשם החקרי לב דאינו אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא. אבל דעת השנות ימין (ט, א) שמצות בנין ביהכ"נ נכלל במצות עשה של ועשו לי מקדש, והוי מצוה מן התורה.

נדר לביהכ"נ במחשבה

ועי"ש (בשנות ימין) שמוכיח כדבריו מדברי מהרי"ק (שו"ת מהרי"ק סימן קסא) שדן האם הנודר בלבו לביהכ"נ חייב לקיים נדרו, דהנה במסכת שבועות (כו, ב) איתא מוצא שפתיך תשמור ועשית אין לי אלא שהוציא בשפתיו, גמר בלבו מנין ת"ל (שמות לה) כל נדיב לב, ומקשה הגמ' דניגמר מינה, ומשני משום דהווי תרומה וקדשים שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדן, ופ"י רש"י דתרומה היינו תרומת המשכן דכתיב כל נדיב לב, ואם כן כותב המהרי"ק דראוי לדמות נדבת בית הכנסת לנדבת מלאכת המשכן, שהרי בכל מקום דמו רבותינו ז"ל בית הכנסת לבית המקדש. הרי לן להדיא

שבנין ביהכ"נ הוי כמו בנין ביהמ"ק, אבל יש להעיר דלכאורה אינו מוכח דהוי מן התורה, די"ל דס"ל למהרי"ק שמשום שחז"ל סמכו עשיית ביהכ"נ על מצות בנין ביהמ"ק, ממילא גם נדבה במחשבה מחייב.

השוואות בין ביהכ"נ לביהמ"ק

המהרי"ק מביא כמה מקורות בחז"ל שדימו את ביהמ"ק לביהכ"נ, (מגילה כט,א) "ואהי להם למקדש מעט", אומר שמואל בר רב יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, ועוד דתנן (מגילה כח,א) עוד אמר רבי יהודה בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו, ואין מפשילין בתוכו חבלים, ואין פורשין לתוכו מצודות, ואין שוטחין על גגו פירות, ואין עושין אותו קפנדריא, שנאמר (ויקרא כ"ו) **והשמותי את מקדשיכם**, קדושתן אף כשהן שוממין, עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש. ומתוך זה כתב שם המרדכי דאסור לנתוץ דבר מבית הכנסת, כי היכי דתניא בספרי מנין לנותץ אבן מן ההיכל וכו' שהוא בלא תעשה. ותניא בספרי מקדש מקדשיכם לרבות בתי כנסיות, ואמרינן נמי בפ"ק דשבת (יא,א) כל עיר שגגותיה גבוהין מבית הכנסת סופה חריבה, דכתיב לרומם בית אלהינו ולהעמיד חרבותיו, ואף על גב דההוא קרא דלרומם בית אלהינו כתיב בעזרה גבי בנין בית המקדש, **אלא שמע מינה דיש לדמות זה לזה**.

השתמשות בעליית ביהכ"נ

עוד הביא מהרי"ק מרבינו מאיר הובא במרדכי (פרק יציאות השבת רמז ריח) שכתב שאינו יודע איסור גמור להשתמש בעליה שעל גבי בהכ"נ, דאפילו גגין ועליות דעזרה לא נתקדשו. אבל כתב דיש ליזהר מלהשתמש שם תשמיש של גנאי, כגון לשכב שם, מדאמרינן פרק קמא דשבת כל עיר שגגותיה גבוהין מבית הכנסת סופה ליחרב, ה"מ בבתים אבל בקשקושי ואברורי לית לן בה משום דלא משתמשי על גבן. (היינו שיסוד האיסור שלא יהיו הגגות גבוהות מביהכ"נ, אינו אלא משום שמשתמש למעלה מביהכ"נ) אבל מסיק המרדכי וז"ל ושמה דומה לעליות היכל שנתקדשה, כדאמרינן בפ' צולין (דף פו), **דמקדש מעט שלנו יש לנהוג בו מקצת קדושה ומעין קדושת היכל**, הרי שרוצה לומר דאפילו למאן דאמר דעליות עזרה לא נתקדשו, מכל מקום בית הכנסת שלנו חמורה יותר דיש לדמות לעליות היכל דנתקדשו. עוד מקור יש לנו בחז"ל שיש דמיון מהותי בין ביהמ"ק לביהכ"נ, והוא בזוהר הקדוש (פרשת נשא דף קכא עמוד א) הובא בשדי חמד (שם), וז"ל כמה חביבין אינון ישראל קמי קודשא בריך הוא, דבכל אתר דאינון שריין קודשא בריך הוא אשתכח בינייהו, בגין דלא אעדי רחימותא דיליה מנהון, מה כתיב (שמות כה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ועשו לי מקדש סתם, **דכל בי כנישתא דעלמא מקדש אקרי**.

סיפור נורא של הט"ז

[לגבי עיקר האיסור להשתמש בעליית ביהכ"נ, עי' בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קנא,יב) דיש ליזהר מלהשתמש בעליה שעל גבי ב"ה תשמיש קבוע של גנאי, כגון לשכב שם. ושאר תשמישים יש להסתפק אם מותר להשתמש שם. הגה, וכל זה דוקא בב"ה קבוע, שנבנה מתחלה לכך, אבל בית שיחזו לאחר שנבנה לבהכ"נ, מותר לשכב עליו (פסקי מהרי"א). וכתב על זה הט"ז (ס"ק ד) נראה דכ"ש אם בשעה שבנה בה"כ בנה בית דירה למעלה ממנה דשרי, דהא לא הוקדש כלל למעלה, אבל תשמיש של בזיון מאוד נראה דבכל גווני אסור, כגון עכו"ם או טינוף, דהא בסי' נ"ה אמרינן דאלו מפסיקין לענין צירוף לענות אמן, אף על גב דאין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, כ"ש כאן דדבר המאוס יפסיק את התפלה של ביה"כ לעלות למעלה לשמים, ע"כ אין לעשות כלל בה"כ אם יש למעלה ממנו דבר מאוס, ומסיים הט"ז וז"ל **אני בילדותי הייתי דר בק"ק קראקא עם ב"ב בבית מדרשי שהיה למעלה מבה"כ, ונענשתי הרבה במיתת בני ותליתי בזה**].

מורא מקדש

יש עוד מקום שרואים דמיון בין ביהמ"ק לביהכ"נ, והוא ביראים (סימן תט ד"י שכד) בנוגע למצות מורא מקדש, ששיטת היראים הוא, שמצות מורא מקדש שייך גם בביהכ"נ מן התורה. וז"ל (שם) ויראת מאלהיך

צוה בהכנס אדם למקדש או בבית הכנסת או לבית המדרש, שינהג בהם מורא וכיבוד, דכתיב בפרשת בהר סיני את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו, לא ממקדשי אתה ירא אלא ממי שהזהיר על המקדש, פירוש מן הקב"ה, ומצינו בית הכנסת ובית המדרש שנקראו מקדש, דתניא בת"כ והשימותי את מקדשיכם, מקדש מקדשי מקדשיכם, לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות, למדנו כשאמרה תורה את מקדשי תיראו, שבתו כנסיות ובתי מדרשות בכלל, והמורא מה הוא אינו מפורש במקרא ופירשו חכמים כל אחד לפי סברתו לפי חומר קדושתו, עי"ש שמאריך בדיני קדושת ביהכ"נ.

ועי' חיי אדם (חלק א כלל יז סעיף ו) אחרי שהביא שיטת היראים כתב, ולכן אסור לדבר בהם דברים בטלים, ואין מחשבין בהם חשבונות אלא של מצוה, כגון קופה של צדקה וכדומה, ומכל שכן שאסור שם בשחוק וקלות ראש, ועליהם נאמר (ישעיה א, יב), מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי, ומראה בעצמו שאין לו חלק באלהי ישראל. ובזהר מפליג מאד בענשם, רחמנא ליצלן, וזה שאמר בזהר כאילו אין לו אלוה.

דברים בטלים בביהכ"נ

ועי' בשו"ת נבחר מכסף (חלק אורח חיים סימן י) שמביא בשם ספר ראשית חכמה בשם הרוקח שהרגיל לדבר דברים של חול בבה"כ אפילו שלא בשעת התפילה יתענה ארבעים יום רצופים או מופלגים וילקה בהצנע לכת בכל יום, ומכאן ואילך ישב במורא גדול ויתפלל בכונה ולא ידבר עוד בבה"כ כלל. ואמרו בזה"ק מאן דמשתעי בבי כנשתא לית ליה חולקא באלהא דישראל, ועל זה ידו כל הדווים והוא רחום יכפר עון, מלך מוחל וסולח אם זכה להיות מבעלי תשובה ושב ורפה לו.

ועי' בשדי חמד (ח"א עמ' 123) שיש ראשונים שפירשו דברי הרוקח (שלוקה על דברים בטלים שדיבר בביהכ"נ) מטעם האיסור שיש לכהנים ליכנס לביהמ"ק ללא צורך, דהיינו "ביאה ריקנית", ואפילו בביהכ"נ יש איסור דאורייתא, ולכן מי שמדבר שיחת חולין נמצא שמה שנמצא בביהכ"נ הוא ללא שום צורך, ולכן לוקה מטעם ביאה ריקנית. (לולא דבריהם הייתי אומר שזה שלוקה אינו אלא מדרכי התשובה, ולא משום שחייב מלקות)

ועי"ש (בשו"ת הנ"ל) שכתב עוד שר"ח"ו העיד על רבו ז"ל שלא היה מדבר כלל בבהכ"נ אפילו אחר זמן התפלה או קודם אפילו בדברי מוסר ויראת שמים, ולא היה משיב תשובה עד שיצא מביהכ"נ כדי שלא ימשך לדברי חול.

מכל הנ"ל מבואר שאפילו בביהכ"נ שייך איסורים הנוהגים בביהמ"ק, ולא עוד שהוי גם איסור דאורייתא. אבל אין זה דעת כל הראשונים כמו שיבואר להלן.

תשמישי מצוה

בפשטות מדברי הרמב"ן (מגילה כה, ב) והר"ן על הרי"ף (ח, א) מבואר שס"ל שקדושת ביהכ"נ אינו אלא מדרבנן. דהנה הרמב"ן דן שם לומר שמזה שלומדים במשנה שבית הכנסת לוקחין בדמיו תיבה, משמע שיש קדושה בבית הכנסת, וכדאמרינן בגמ' (כו, ב) אוגורה ומשכונה אסור, מאי טעמא בקדושתיה קיימי, ואמרינן נמי אמאי תיפקע קדושתה, א"כ הקשה הרמב"ן האיך נמכר והלא דבר הראוי לגופו במוקדשין אינו נפדה, עוד הקשה הרמב"ן, כי מכרו שבעה טובי בני העיר במעמד אנשי העיר, היכי שרו דמייהו למשתא בהו שכרא והלא נתפסין בקדושתה, וכן הא דאמרינן במתנה אי לאו דהוה להו הנאה מיניה לא יחייב ליה מתנה והויה להו כזביני, ואמאי תפקע זו והא ההיא הנאה כבר אכלוה וליתא בעולם להחל עליה קדושה. ועוד שלא מצינו בגמרא שבית הכנסת נפקע מקדושתו על דרך פדיון וחלול, אלא במכירה ושינוי רשות.

מכח כל הנ"ל מחדש הרמב"ן דבית הכנסת עשו אותו כתשמישי מצוה, כלולב וסוכה, והן עצמן אף על פי שנזרקין לאחר זמן, בזמן מצוה יש בהן קדושה של כבוד, כדאמרינן התם (שבת כב, א) אסור להרצות מעות כנגד נר של חנוכה, והוינן בה וכי נר קדושה יש בו ומסקנא דאסיר, והתם נמי אמרינן דנויי סוכה אסור להסתפק מהן כל שבעה, ואבא דכלהו דם כדאיתא בפרק במה מדליקין. לפיכך בית הכנסת כל זמן שבני העיר רוצין בו ומצותן עליו נוהגין בו קדושה ואפילו בחרבנו, שהרי עדיין לא עבר זמן מצותו וראוי

לשפץ אותו ולבנותו, אבל אם נמלכו למכרו כבר עבר זמן מצותו כסוכה לאחר שבעה ונפקעה קדושה דמצוה מיניה.

ואין ספק אומר הרמב"ן דמכירה זו האמורה בבית הכנסת בכל מקום אינה אלא בשיש להן בית הכנסת אחרת, דאי לאו הכי ודאי אסור כדאמרינן בבבא בתרא (ג,ב) לא ליסתר איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי, הלכך מכירתו ודאי מותרת היא דהוה ליה כמפריש שבעה אתרוגים לז' ימים דיוצא בו ואוכלה (סוכה מו,ב) דהו"ל כתשמישי מצוה לאחר זמנו.

ועי' בפירוש הר"ן על הרי"ף (שם) שמפקפק על דבריו, דאי משום בזווי מצוה כדאמרינן (שבת כב,א) אבוהון דכולהון דם, בדמים שקיבל עבור מכירת ביהכ"נ שלא היו של מצוה מעולם מאי בזוי מצוה איכא, עוד הק' עליו קושיא עצומה, דאי משום בזווי מצוה בלחוד אתינן עלה למה צריכין להעלות הדמים לקדושה יותר גבוהה, די בזה שיקנה דבר שהוא באותו רמה של קדושה, דהא קי"ל (שבת כב,א) מדליקין מנר לנר, לפיכך ס"ל להר"ן דבהכ"נ ודכוותיה כיון שעיקרו עשוי לומר בו דבר שבקדושה, **הטילו בו חכמים קדושה מדבריהם**, ואפילו התנו עליו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר, אי אפשר שתפקע קדושתו בכדי, מפני כבוד הקדושה שיש בו. מיהו לאחר שהטילו קדושתו על הדמים, קדושת דמים קלישא מקדושת בהכ"נ, לפי שדמים אלו לא עמדו מעולם לדבר שבקדושה, ועוד דהויא לה קדושה שניה וקלישא מקדושה ראשונה, הלכך בין שמכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר או שלא במעמד אנשי העיר לעולם דמים נתפסים בקדושת בית הכנסת, אלא דשבעה טובי העיר לחודייהו לא מצי לאפקועיה ההיא קדושת דמים אף על גב דאיקלישא, אבל במעמד אנשי העיר יכולין להפקיע לקדושת בהכ"נ להפקיע בכדי. הר"ן כתב להדיא שקדושת ביהכ"נ אינו אלא מדרבנן, ועי' בשדי חמד (שם עמ' 124) שמסתפק בדעת הרמב"ן האם הוא סובר שקדושת ביהכ"נ הוי מן התורה, או אינו אלא מדרבנן.

נתיצה

נפסק בשו"ע (אורח חיים סימן קנב) שאסור לסתור דבר מבהכ"נ, אלא אם כן עושה על מנת לבנות. ועי' בפרמ"ג (אשל אברהם ס"ק ו) שמסופק אם נותץ אבן מבית הכנסת או בית המדרש דרך נתיצה והשחתה, אם לוקה דומיא דמקדש, דלא תעשון כן לה' אלקיכם (דברים יב,ד) לאו דוקא מקדש, ונפקא מינה דמפסל לעדות, וצ"ע.

אבל עי' בספר המצוות לרמב"ם (מצות ל"ת סה) וז"ל והמצוה הס"ה היא שהזהירנו מנתוץ ומאבד **בתי עבודת הקל יתעלה**, ומאבד ספרי הנבואה ומלמחוק השמות הנכבדים והדומה לזה. ולשון האזהרה שבאה בזה הענין הוא אמרו (ר"פ ראה) לא תעשון כן לה' אלקיכם ע"כ. מזה שכ' הרמב"ם בתי עבודת הקל, משמע להדיא שגם ביהכ"נ וביהמ"ד בכלל האיסור, ולא רק ביהמ"ק, א"כ צ"ע על הפרמ"ג שלא הביא דבריו.

בפשטות אם נאמר שיש איסור דאורייתא בנתיצת אבן מביהכ"נ, אז ע"כ נאמר שקדושת ביהכ"נ הוא מן התורה, וכן נקט השדי חמד שם. ולכן תמה על הפרמ"ג שסתר משנתו, דמדבריו כאן מבואר שיש צד שקדושת ביהכ"נ הוא מה"ת, ואילו בסי' קנג (משבצות זהב אות א) כתב כדברי הר"ן שקדושת ביהכ"נ אינו אלא מדרבנן. ואולי י"ל שהיות ולשון הכתוב הוא לא תעשה כן לה' אלקיכם, י"ל שאע"פ שקדושת ביהכ"נ אינו אלא מדרבנן, אבל עדיין מקרי "בית השם", א"כ שפיר עובר אלאו דלא תעשון.

[ג]

בימה

בימה באמצע

כתב הרמב"ם (הלכות תפילה פרק יא הלכה ג) ומעמידין בימה באמצע הבית כדי שיעלה עליה הקורא בתורה, או מי אשר אומר לעם דברי כבושין **כדי שישמעו כולם**, וכשמעמידין התיבה שיש בה ספר תורה מעמידין אותה באמצע ואחורי התיבה כלפי ההיכל ופניה כלפי העם.

מפשטות דברי הרמב"ם יוצא שכל הטעם לבימה באמצע אינו אלא כדי שישמעו הציבור. וכן מבואר בכסף משנה שהתקשה בזה שהבימות שבונים "בימים האלו" בקצת מקומות בסוף בהכ"נ ולא באמצע, וכן התיבות שעליהם מניחים התורה שהם בסוף הבימות לא באמצע, ומיישב המנהג **כי העמדה באמצע אינו מהחיוב**, אך הכל לפי המקום והזמן שבאותם הזמנים שהיו בתי כנסיות גדולים עד מאד, **היו צריכים להעמיד הבימה באמצע כדי להשמיע לכל העם**, אבל בזמנים הללו שבעונותינו בתי כנסיות שלנו הם קטנים, וכל העם שומעים יותר נוי הוא להיות לצד אחד מלהיות באמצע.

ולפי"ז פסק בשו"ת אגרות משה אורח (חיים חלק ב סימן מא) שבבהכ"נ גדול צריך לעשות באמצע שהוא במקום שנשמע קריאת התורה לכל העם במקום שהם יושבים, ולא יועיל מה שיבטיחו כל הקהל להתקרב להבימה שיעמידו בסוף ביהכ"נ בשעת קריאת התורה, כי אין לסמוך על זה, ויש לחוש שיתעצלו מלהתקרב להבימה ויגרום זה שיעברו על מצות קה"ת. **ובמדינה זו יש לחוש שיבוא זה שיעברו על איסור מייקרעפאן** (רם קול) בשבתות וימים טובים, כידוע שנפרץ זה בהרבה בתי כנסיות גדולים, וגרם זה מחמת שלא עשו הבימה באמצע, ואין יכולין הרחוקים לשמוע קריאת התורה וחזרת הש"ץ ודרשת הרב.

אבל עי' בשו"ת חת"ס (או"ח חלק א סימן כח) שנשאל על ביהכ"נ ישנה שסתרו אנשי הקהל קדש, והרחיבו בנין החדשה לרומם בית אלקינו, ורוצים להעמיד הבימה שקורים בתורה בסוף בהכ"נ סמוך לארון הקודש, ולא באמצע כמו שהיה מקדמת דנא, באמרם שיהיה נוי והרוחה יותר בבהכ"נ מאשר תעמוד באמצע.

דומיא לביהמ"ק

החת"ס השיב שאע"פ שמבואר בכס"מ שהסיבה שהבימה באמצע היא כדי שישמעו, אבל יש עוד סיבה, והיינו שמכיון שאנו מחזיקים **הבימה שבה קורין פרשת הקרבנות כמו מזבח**, שמפני כן מסבבים הבימה בחג הסוכות כמו שסבבו המזבח, ואותו המזבח שעמד בהיכל לפני ארון הקודש שהוא מזבח מקטר קטרת היה עומד באמצע הבית, מכיון בין מנורה לשולחן, וכפירש"י בפ' תרומה (כו, לה) וכמבואר בש"ס (יומא לג, ב) ורמב"ם (ה' בית הבחירה פ"א ה"ז), והיות שהבימה שלנו עומדת בפנים כמזבח הפנימי ע"כ ראוי להעמידו באמצע ביהכ"נ לדמותו לבהמ"ק בכל האפשרי, **ואין לשנות במקדש מעט שלנו**. החת"ס מסיים שם בקריאתו הידועה "והכלל החדש אסור מן התורה בכל מקום".

מזבח החיצון או הפנימי

על מה שהחת"ס דימה הבימה למזבח הפנימי, עי' בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ב סימן מא) שהשיג עליו, שמזה שכתב החת"ס שהבימה דומה למזבח בזה שמסבבים בחג הסוכות כמו שסבבו המזבח, ע"כ כוונתו למזבח העולה, א"כ היה לו לומר שדמי למזבח העולה שהיה באמצע העזרה, (ועוד יותר מצומצם ממזבח הזהב שבהיכל) ואם מפני שהבימה היא בפנים ומזבח העולה היה בעזרה ולא דמי לו, א"כ אין לדמות לשום מזבח. אבל עכ"פ לטעמו (וכן איתא גם במשיב דבר) שהוא דמי למזבח, יש נמי לעשות באמצע, שכן היה מזבח הזהב בפנים ומזבח העולה בעזרה. ומסיק הגרמ"פ אבל מכיון שהוא רק מסברא בלא מקור, נראה שמתעם זה אין להחמיר שיהיה מצומצם באמצע, וסגי שיהיה לכל הפחות משוך ממקום

גבוה שנעשה לאה"ק, מקום שיוכלו להקיף בריוח בלא דחק, כי טעם הקפה יותר טעם ממה שקורין עליו באיזה שבתות דיני הקרבנות.

יסודי התורה

ועי"ע בספר שדי חמד (ח"ו מערכת ביהכ"נ או יג) שמביא בשם ספר מחולת מחנים, **שענין בימה באמצע הוא יסוד אשר כמעט כל התורה בנויה עליו, והעוקרה מן האמצע עוקר יסודי התורה, והעובר על זה איסור דאורייתא רביע עליו ונקרא זקן ממרא.** עוד הביא שם ממהר"ם אש שקרוב למאה רבנים חתמו על פסק ב"ד, לאסור ליכנס לביהכ"נ שהבימה אינו באמצע, והפסק נעשה בחרמות גדולות.

קרש שהיה בצפון

עוד טוען החת"ס מטעם אחר אין לשנות, דהרי איתא בפסיקתא (הוא בירושלמי שבת פי"ב ה"ג) והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראת בהר, וכי יש משפט לקרשים אלא קרש שזכה להנתן בצפון לא ישתנה לתנו לדרום. [ומכאן פסק מהרי"ל (הובא בשו"ע או"ח סי' תרל,ו) ללמוד מזה לנסרים שעושים מהם סוכת מצוה] ואף על פי שלפי ערך הבנין של עכשיו, יהיה האמצע להלאה מהאמצע שהיה בביהכ"נ הישנה, מ"מ אותו ביהכ"נ זכה להיות בימה שלה באמצעה כמו קרש שזכה בדרום וכו'.